

УДК 371.1

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У КАНАДІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Турко Богданна, аспірантка, Львівський національний університет імені Івана Франка.
ORCID: 0000-0001-6125-1098
E-mail: panchukbohdana@ukr.net

У статті розкрито історичний аспект організації та впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах Канади. Проаналізовано роль батьків, вчителів та асистента вчителя в забезпеченні педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання у Канаді та сучасний стан інклюзивної освіти у Канаді. Методом дослідження визначено аналіз наукової літератури, який дає можливість розрізнити найважливіші освітні питання розвитку інклюзивної освіти. Однією з передумов ефективної організації інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами в країнах Північної Америки є її штатний склад викладачів і помічників. Перспективи подальших досліджень включають вивчення практичної підготовки фахівців з впровадження інклюзивності в Канаді.
Ключові слова: інклюзія, інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, сегрегація, ексклюзія, асистент вчителя, парaproфесіонал, помічник, педагогічний супровід.

PEDAGOGICAL ANALYSIS OF INCLUSIVE EDUCATION IMPLEMENTATION BY CANADIAN SCIENTISTS.

Turko Bohdana, Postgraduate Student, Ivan Franko National University of Lviv.
ORCID: 0000-0001-6125-1098
E-mail: panchukbohdana@ukr.net

The article presents a pedagogical analysis of the introduction of inclusive education in the countries of North America, especially, Canada. The peculiarities of the introduction of the inclusive system of education by Canadian scientists are highlighted. The role of parents and teachers, educators and assistants in provision of pedagogical support of children with special needs in conditions of inclusive education in Canada and Ukraine is analyzed.

The prerequisites for the successful implementation of inclusions, which are proven in the works of Canadian researchers, whose experience is also applied in the Ukrainian education system are: logical justification; tempo and resources; devotion to the cause; parents; leadership. Inclusive education is a process that involves the transformation of schools and other learning centers so as to cater for all children, including boys and girls, students from ethnic minorities, people affected by HIV and AIDS, and those with a disability and learning difficulties.

Analysis of Canadian scientific literature makes it possible to distinguish the most important educational issues of the development of inclusive education: understanding the inclusion philosophy; lack of connection between research and practice of inclusive education; meeting the educational needs of children with special needs in the inclusive environment; providing students with special educational needs access to the general curriculum; lack of appropriate vocational training programs that would combine the training of general and special education teachers; involvement of special education specialists in support of children with special educational needs, who study in general educational

institutions; ensuring effective training of teaching staff for qualitative inclusion. Consequently, one of the prerequisites for the effective organization of inclusive education for children with special educational needs in the North American countries is its staffing of teachers and assistants.

Study of literary sources gives grounds to conclude about certain peculiarities of the development of the inclusive educational branch in the context of the preparation of children with the peculiarities of illumination. Prospects for further research include the study of the practical training of specialists in the introduction of inclusiveness in Canada and the learning of the experience of Canadian scholars in Ukraine.

Keywords: *inclusiveness, inclusive education, children with special educational needs, euthanasia, segregation, exclusive, teacher assistant, paraprofessional, helper, pedagogical support.*

Впровадження інклюзії у закладах освіти є неможливим без формування у суспільстві гуманного ставлення до осіб з обмеженими можливостями, а саме до дітей з особливими освітніми потребами, залученням таких осіб до умов загальноосвітнього навчального середовища. З точки зору забезпечення рівного доступу до якісної освіти таких дітей, досвід реформування освітньої галузі має неабияке значення саме у Канаді, однієї з країн великої вісімки.

Досвід західноєвропейських країн та країн Північної Америки свідчить про закономірність еволюційного взаємопроникнення системи масової та спеціальної освіти (стирання меж між ними та злиття в єдину систему різнорідних освітніх закладів). У різних країнах цей процес розпочинався (і триває й досі) не з однакових стартових позицій, в різних умовах, різними шляхами й темпами, супроводжувався стратегічними й тактичними помилками та прорахунками (як-то: недосконала законодавча база, міжвідомча неузгодженість дій, крайнощі в тенденціях – відмова від спеціальних закладів, масова інтеграція без належного супроводу тощо) [3, с. 70].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначають вчені Т. Лорман (T. Loreman), П. Реншоу (P. Renshaw), С. Ашер (S. Asher), Дж. Ендрюс (J. Andrews) і Дж. Лупарт (J. Lupart), канадська освітня система, маючи свої певні національні особливості, що зумовлюють відмінності перебігу освітнього реформування, завжди підтримувала дітей з особливими потребами та одна з перших створила належні умови навчання у школі.

Аналіз канадської наукової літератури дає можливість виокремити найважливіші освітні проблеми розвитку інклюзивного навчання: розуміння філософії інклюзії; відсутності зв'язку між дослідженнями та практикою інклюзивного навчання; задоволення освітніх потреб дітей з особливими потребами в інклюзивному середовищі; надання учням з особливими освітніми потребами доступу до загальної навчальної програми; залучення фахівців спеціальної освіти до підтримки дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах; забезпечення ефективної підготовки педагогічних кадрів для якісної інклюзії. Отже, однією з обов'язкових умов ефективної організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Канаді є його кадрове забезпечення [4].

Беручи до уваги канадський, британський та американський досвід варто зазначити, що основним завданням асистентів педагога на рівні дошкільної, початкової та середньої освіти є надання допомоги вчителю в організації, підтримці та провадженні освітнього процесу.

Мета статті – розкрити процес входження і впровадження інклюзивного освітнього процесу у Канаді, його вагому цінність для дітей з особливими освітніми

проблемами.

Як зазначає Дж. Лупарт (J. Lupart), на ранніх етапах становлення освітньої системи у Канаді помітним був значний вплив церкви, що певною мірою зумовила подальший розвиток інклюзивного навчання. Саме під лоном церкви по всій країні на благодійних засадах були зорганізовані перші притулки для безпритульних, калік та дітей-інвалідів. Цей період в ранній історії Канади стосовно ставлення до осіб з обмеженими можливостями характеризується, як повне їх виключення із суспільного життя, в тому числі й з освітньої системи.

Науковець зазначає, що в той час, коли був заснований перший навчальний заклад, а саме Іезуїтський коледж Квебека (1640 р.), не йшлося про милосердне ставлення та піклування про дітей з різними вадами, навпаки, в сім'ях досить широко використовувалася практика евтаназії, оскільки це не засуджувалося суспільством, і тільки в окремих провінціях церковна громада надавала благодійну допомогу, створюючи притулки для всіх обездолених, в тому числі і для інвалідів. Таким чином, для тих, кого вважали «винятковими» або «дефектними» на дуже ранніх етапах канадської історії, було «виключення» з суспільства (ексклюзія), яка з часом переросла у інклюзію [6].

В наступному історичному періоді надзвичайно важливою ознакою стала інституціоналізація в розвитку освітньої системи у Канаді. В деяких провінціях були зорганізовані спеціальні школи переважно для дітей з вадами слуху, зору та руховими порушеннями, такі як школа для глухих у Вінніпегу, школа для сліпих в Галіфаксі та ін. Починаючи з 1960 р. канадські школи прийняли програми та розробили стратегію підтримки спеціальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Були створені і розповсюджені спеціальні програми, спеціальні методики викладання та спеціальні освітні послуги, спеціальну підготовку пройшли вчителі [10].

На початку ХХ сторіччя посилювались сегрегаційні установки у суспільстві, збільшилася кількість спеціальних шкіл для дітей з різними видами порушень, у навчальних закладах відкривалися спеціальні класи для школярів з особливими потребами. По всій території країни поширеною була ситуація, коли батьки, що проживали в Західній Канаді, віддавали дитину до спеціальної школи-інтернату, що знаходилася на сході країни. Діти, які перебували в масових школах, не забезпечувались послугами фахівців і підтримкою з боку суспільства. Досить часті були позови до суду з приводу примусового «направлення» до спеціальних навчальних закладів, що знаходилися далеко від місця проживання. Примусовій сегрегації підлягали діти з інтелектуальними порушеннями, оскільки вважалося, що ця недуга спадкова і більшість суспільних проблем спричинені саме нею, як результат – у більшості провінцій було санкціоновано примусову сегрегацію та стерилізацію осіб, що мали психічні порушення та інтелектуальну недостатність [3]. Іншим учням з особливими потребами, наприклад, розумово відсталим, прийшлося найтяжче, бо саме в цей час переважала думка про спадковість цієї недуги і переконання у тому, що саме розумова відсталість була причиною більшості суспільних проблем, таких як злочинність, дрібні правопорушення, бідність, проституція і аморальність.

Для дитини з певними порушеннями у розвитку вагому роль у її становленні як особистості відіграє батьківська опіка. Саме у 1950–1960-ті роки, організуються громадські асоціації батьків дітей з особливостями розвитку. Сьогодні асоціації, які

почали виборювати права таких дітей, зокрема, реалізацію їх можливості на одержання освіти, відомі в Канаді та за її межами: Асоціація для розумово відсталих, Канадська асоціація для проживання у суспільстві та Канадська Асоціація для дітей і дорослих з особливими потребами. В цей час значно зростає кількість спеціальних класів для дітей з обмеженими можливостями здоров'я в школах, наповнюваність яких відбувається за рахунок використання системи тестування, широко поширеної у той час.

Демократичний, антидискримінаційний суспільно-соціальний контекст 70-х років ХХ-го сторіччя став основним чинником виникнення інтегративних процесів в освіті. Державний Звіт, який підготувала і опублікувала у 1970-му Комісія з вивчення порушень у дітей, засвідчив, що майже один мільйон дітей в Канаді опозиціонується як ті, що мають особливі навчальні потреби, і лише незначна частина з них має можливості їх задовольнити. Статистичний аналіз та науково-практичне прогнозування дали змогу розробити рекомендації для визначення концептуальних підходів до навчання дітей з особливими навчальними потребами і вироблення державної політики в цій галузі [5, с. 189].

Рекомендації Державного Звіту зводилися до того, що кожна дитина має право на здобуття якісної освіти на основі використання її потенційних можливостей та задоволення особливих навчальних потреб; освітні департаменти штатів несуть повну фінансову відповідальність за надання освітніх та додаткових послуг учням з особливостями розвитку; школярі з особливими потребами переважним чином мають здобувати освіту в середовищі з мінімальними обмеженнями разом зі своїми однолітками, таким середовищем було визнано масову школу за місцем проживання. Саме ці Рекомендації лягли в основу майбутнього законодавчого освітнього реформування в галузі спеціальної освіти та розробки Стандартів спеціальної освіти, які в подальшому мав кожен штат Канади

На сьогодні, як зазначає Н. Хучінсон (Hutchinson N. L.) більшість дітей та молоді з інтелектуальною недостатністю не позбавлені права на всебічну якісну освіту, що призводить до впливу на якість життя, стан здоров'я, результати доходу та зайнятості. Дослідження в Канаді та у всьому світі показують нам, що всі учні краще навчаються в інклюзивних аудиторіях. Інклюзивна система освіти вчить дітей перевагам різноманітності, співпраці та розгляду інших, тоді як окремі програми створюють перешкоди для можливостей для дітей вивчати, підтримувати та розвивати відносини один з одним [8].

Термін «інклюзивне навчання» полягає в тому, що в звичайному класі навчаються звичайні діти, просто деякі з них навчаються дещо по-іншому – наприклад, використовуючи шрифт Брайля. Але в такому класі ні в якому разі не має бути відокремлення одних дітей від інших. З урахуванням рекомендацій спеціалістів та настільки, наскільки це можливо, у такому класі налагоджується спільне навчання [1, с. 84].

Важливим в інклюзивному підході у Канаді є віра в дітей та їх можливості. Цей принцип чітко виявляється в широко розповсюджених методиках, провінції Онтаріо, які одержали схвалення в школах, а саме програми: «Особистісне планування», «Складання планів дій – СПД», «Кола друзів» і ПЗДН – «Планування завтрашнього дня з надією». Ці освітні програми є ефективним засобом побудови взаємозв'язку між школами, батьками й співтовариствами, а також сприяють розв'язанню складних

особистісних, сімейних і системних питань, які можуть виступати в якості бар'єрів на шляху до інклюзивної освіти. Центр інтегрованої освіти й співтовариства (Centre for Integrated Education and Community), який знаходиться в Торонто (Канада), використовує та підтримує новаторські ініціативи по просуванню інклюзії в сфері освіти та співтовариств [5, с. 235].

На основі опрацьованих джерел канадських науковців, а саме Тіма Лормана, Джоана Деспелера, Девіда Харві, виділено передумови успішного впровадження інклюзії:

- Логічне обґрунтування. Усі працівники навчального закладу беруть участь у розробці логічного обґрунтування інклюзії, учасники процесу мають бути добре проінформовані про її переваги для усіх учнів. Школа розпочинає з малого, обережно вчиться на своїх помилках (один, два учні), аналізує успіхи, перед тим як залучати ширше коло дітей.
- Темп та ресурси. У різних навчальних закладах інклюзивна форма навчання впроваджується з різною швидкістю. Досягти успіху допоможе часта співпраця з усіма зацікавленими сторонами та регулярний аналіз темпу втілення змін. Якщо є додаткове ресурсне забезпечення, його намагаються отримати. Школи мають також творчо використовувати ресурси для підтримки інклюзивного навчання.
- Відданість справі. Співпраця між усіма сторонами інклюзивного процесу сприятиме формуванню в них бажання й готовності працювати над досягненням цілей інклюзії у довготерміновій перспективі. Члени колективу, які відіграють головну роль в інклюзивному процесі, виступають в якості лідерів та мотивують інших.
- Батьки. Батьків раді бачити у школі як партнерів у співпраці. Їм надається підтримка, а педагоги використовують їхні думки, знання, вміння.
- Лідерство. Керівництво школи створює умови для співпраці у шкільних командах, які діють у напрямі інклюзії, надає індивідуальну підтримку учасникам таких команд і забезпечує реалізацію ідей [2, с. 20].

Цей досвід успішно застосовується у соціалізації дітей з особливими потребами в Українській системі освіти.

Отже, організація інклюзивної освіти в Канаді формується на спільних теоретичних підходах, де враховуються особливості кожної дитини забезпечується відповідна організація навчального процесу відповідно до принципів універсального дизайну курикулуму та диференційованого підходу до побудови навчального процесу на принципах командної співпраці і соціально-педагогічного супроводу. Дотримання принципів соціальної та правозахисної моделі інвалідності по відношенню до дітей, які мають особливі освітні потреби є обов'язковим.

Поширення ідей інклюзії кардинально й незворотно змінюють освітній простір, відкриваючи широкі можливості для осіб з особливими потребами (як з порушеннями розвитку, меншин, обдарованих дітей), водночас «оголошуючи» вразливі місця існуючих систем освіти (як масової, так і спеціальної). Українська освіта вже увійшла в цей еволюційний етап впровадження інклюзивної практики, тож разом з іншими країнами постала перед проблемами періоду модернізації галузі. Водночас, зважаючи на певне відставання в еволюційному розвитку освіти, ми маємо й певні переваги: насамперед –

взірці досвіду інших країн, що вже пройшли цей етап, а також непересічний досвід вітчизняних «першопроходців» у цій справі на теренах України (зауважимо – у ще складніших суспільно-політичних, соціально-економічних умовах 20–30-х роках).

Вивчення літературних джерел дає підстави зробити висновок щодо певних особливостей розвитку інклюзивної освітньої галузі в контексті підготовки дітей з особливими освітніми потребами. Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення досвіду практичної підготовки фахівців в умовах впровадження інклюзії у Канаді та врахування досвіду канадських науковців в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посібник / Тім Лорман, Джоан Дешпелер, Девід Харві; пер. з англ. Київ: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.
2. Лапін А., Сурмай Л., Щуцька О. Інклюзивне навчання в Новій українській школі. *Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф.* (Теребовля, 26–27 березня 2018 р.). Київ: Інтерсервіс, 2018. 230 с.
3. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с.
4. Малишевська І. Зарубіжний досвід інклюзивних тенденцій в освіті. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. Черкаси, 2016. Вип. 10. С. 102–107.
5. Andrews J., Lupart J. *The inclusive classroom: Educating exceptional children.* (2nd Edition. Scarborough, ON: Nelson Canada, 2000. 561 p.
6. Andrews J., Lupart J. *The Inclusive Classroom Educational Exceptional Children / The University of Calgary: Nelson. Thomson Learning, 2004. 561 p.*
7. Heward W. Ten Faulty Notions About Teaching and Learning That Hinder the Effectiveness of Special Education. *The journal of special education*. Vol. 36. № 4, 2003. Pp. 186–205.
8. Hutchinson N. *Inclusion of exceptional learners in Canadian schools.* Toronto, Canada: Prentice Hall, 2002. 185 p.
9. Lupart J., Webber Ch. *Canadian Schools in Transition: Moving from Dual Education Systems to Inclusive Schools.* URL: <http://www.canada-ukraine.org/Articles.htm>
10. Mahon R. *School-aged Children across Canada: A Patchwork of Public Policies.* URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.1215&rep=rep1&type=pdf>

REFERENCES

1. Inklusyivna osvita. Pidtrymka rozmaittia u klasi. (2010). Tim Lorman, Dzhoan Deppeler, Devid Kharvi (Ed.). Kyiv: Parashyn I. S. [in Ukrainian].
2. Lapin, A., Surmai, L., Shchutska, O. (2018). Inklusyivne navchannia v Novii ukrainiskii shkoli. Materialy Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. (Terebovlia, 26–27 bereznia 2018 r.). Kyiv: Interservis [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A., Taranchenko, O. (2016). Inklusyivna osvita: vid osnov do praktyky. Kyiv: ATOPOL [in Ukrainian].
4. Malyshevskaya, I. (2016). Zarubizhnyi dosvid inklusyivnykh tendentsii v osviti. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya Pedagogichni nauky*. Cherkasy, issue 10, 102–107 [in Ukrainian].
5. Andrews, J., Lupart, J. (2000). *The inclusive classroom: Educating exceptional children.* (2nd Edition. Scarborough, ON: Nelson Canada, 561 p.
6. Andrews, J., Lupart, J. (2004). *The Inclusive Classroom Educational Exceptional Children / The University of Calgary: Nelson. Thomson Learning.*
7. Heward, W. (2003). Ten Faulty Notions About Teaching and Learning That Hinder the Effectiveness of Special Education. *The journal of special education*, Vol. 36, 4, 186–205.
8. Hutchinson, N. (2002). *Inclusion of exceptional learners in Canadian schools.* Toronto, Canada: Prentice Hall.
9. Lupart, J., Webber, Ch. *Canadian Schools in Transition: Moving from Dual Education Systems to Inclusive Schools.* URL: <http://www.canada-ukraine.org/Articles.htm>
10. Mahon R. *School-aged Children across Canada: A Patchwork of Public Policies.* URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.1215&rep=rep1&type=pdf>